

ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

*Овсюк Н. В., к.пед.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Вінниця, Україна*

У зв'язку з розвитком та реформуванням економіки України, появою нових структур виробництва та управління, перед багатьма підприємствами постає проблема перебудови системи управління працею задля підвищення її продуктивності. Основним в управлінні продуктивністю праці є створення сприятливого середовища та умов для її планування та управління, пошуку резервів її підвищення. Досягнення найвищих кінцевих результатів при найменших затратах і є оптимальною схемою створення програми управління продуктивності праці та впровадження її у виробничий процес.

Питанню сутності питання продуктивності праці та методів її вимірювання, аналізу та оцінки, виявленню резервів її росту останнім часом було приділено значну увагу вітчизняними науковцями, такими як В.Ф. Андрієнко, В.Д. Базилевич, Д.П. Богиня, І.М. Бойчик, П.П. Борщевський, В.О. Василенко, Ф.Ф. Веклич, Т.П. Галушкіна, Б.М. Данилишин, А.В. Калина, В.Н. Шамота та інші. Однак дана тема досі залишається актуальною та проблематичною, адже підвищення продуктивності праці залишається прихованим джерелом збільшення обсягів та якості виробництва за незмінних витрат ресурсів. Окрім цього, досить актуальним та нерозглянутим на належному рівні є конкретизація поняття продуктивності праці як облікової категорії, адже в обліку продуктивність не відображається, проте розраховується на основі саме облікових показників.

Одним із основних питань при дослідженні результативності діяльності будь-якого підприємства є визначення того, як використовуються трудові ресурси, визначення факторів та невикористаних можливостей зростання продуктивності праці. Підвищення продуктивності праці є незмінним фактором економічного росту, підвищення конкурентоспроможності продукції на ринку, ефективної діяльності підприємства. Отже, продуктивність праці є досить вагомим та позитивним чинником впливу як на економіку в цілому, так і на кожне підприємство.

Економічна категорія «продуктивність праці» та її наукове трактування є досить широким, так як визначається і обчислюється у кожній галузі по-різному, виходячи з кінцевих результатів діяльності підприємств.

В економічних і юридичних словниках немає однозначного трактування терміну «продуктивність праці», але суть визначення загалом є незмінною (табл.1).

Загалом продуктивність праці визначається як показник ефективності праці, який вимірюється кількістю товарів та послуг, вироблених на одного робітника, у натуральному або грошовому вираженні [5]. Загальна формула, за допомогою якої можна виміряти продуктивність праці є такою:

$$\text{Продуктивність}_\text{праці} = \frac{\text{Обсяг}_\text{виробленої}_\text{продукції(послуги)}}{\text{Затрати}_\text{праці}} \quad (1)$$

Трактування терміну «продуктивність праці»

№ з/п	Джерело	Визначення об'єкта дослідження
1.	Бланк И.А. [1]	продуктивність праці є відношенням кількості продукції, виробленої певною системою за певний період, до кількості ресурсів, спожитих для створення або виробництва цієї продукції
2.	Блауг Марк [2]	це показник результативності доцільної діяльності працівників, яка вимірюється кількістю роботи (продукції, послуг), виробленої за одиницю часу. Продуктивність праці характеризує здатність працівників створювати своєю працею товари й послуги за годину, зміну, тиждень, декаду, місяць, квартал, рік
3.	Економічна енциклопедія [3]	ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг
4.	Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика [4]	эффективность затрат труда. Выражается в количестве продукции, производимой работником в единицу времени, или в величине затрат рабочего времени на изготовление единицы продукции

Якщо говорити в загальному, то продуктивність праці доцільно розглядати у вузькому та широкому сенсі. Продуктивність праці у вузькому сенсі – це продуктивність на мікроекономічному рівні, яка представляє співвідношення обсягів виготовленої продукції до витрат одного з факторів виробництва, наприклад живої праці та вимірюється за день, місяць, квартал або рік. Продуктивність праці у широкому сенсі – це суспільна продуктивність праці, продуктивність макрорівня та є співвідношенням загального обсягу виготовленої продукції та послуг до загальних витрат праці. Така продуктивність може бути обчислена як частка між ВВП країни та чисельністю зайнятих в економіці.

Отже, продуктивність праці як економічну категорію розглядають як ефективність (плодотворність) витрат праці, можливість конкретної праці створювати за одиницю праці визначену кількість матеріальних благ. Зростання продуктивності праці означає збільшення кількості продукції, виготовленої за одиницю часу, або економію робочого часу при виготовленні певної кількості продукції або послуг. Ріст продуктивності праці виражається у таких формах:

- скорочення витрат праці на одиницю продукції;
- зміна співвідношення між живою та уречевленою працею, що призводить до зменшення сукупних витрат;
- ріст маси споживацьких вартостей.

Зростання продуктивності праці залежить від багатьох чинників, вони можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Усі чинники зростання продуктивності праці поділяють на чотири основні групи:

1. *Техніко-технологічні чинники* визначаються рівнем розвитку засобів виробництва із впровадженням нових технологій, використанням якісної сировини. Важливим чинником є індустріалізація, яка полягає у створенні прогресивної виробничо-технологічної бази. Це комплексний процес, в якому лежить застосування сучасних нових виробничих технологій, впровадження нових комп'ютерних розробок, перехід до механізованого складання різноманітних виробів тощо.

2. *Організаційні чинники* спрямовані на створення такої організації виробничого процесу, яка ліквідує втрати робочого часу і забезпечує оптимальне завантаження як усім членам трудового колективу, так і основним виробничим фондам підприємства.

3. *Соціально-економічні чинники* можна умовно поділити на фактори морального і матеріального стимулювання. До них належать зростання заробітної плати, премії та доплати, можливість самовираження і творча заінтересованість, кар'єра, підвищення кваліфікації тощо.

4. *Природні умови та географічне розміщення* виділяють і аналізують передусім на підприємствах сільськогосподарської, добувної та деяких переробних галузей промисловості, а саме впливають на вид діяльності підприємства і його зв'язки з постачальниками і споживачами.

Крім зазначених чинників, за рівнем керованості деякі науковці виділяють наступні групи факторів: ті, якими може керувати суб'єкт господарювання (умови праці, мотивація, організація, управління, інновації тощо); ті, що знаходяться поза сферою керування суб'єкта господарювання (ринкові відносини, політична ситуація, інфраструктура, конкуренція, соціальні цінності тощо).

Список літератури:

1. Бланк И.А. Торговый менеджмент / И.А. Бланк. – К.: УФИМБ, 1997. – 408 с.
2. Блауг Марк Економічна теорія в ретроспективі / Блауг Марк [пер. з англ. І. Дзюб] – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 670 с.
3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 951 с.
4. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / Під заг. Ред.. М.І. Молдованова. – К.: Техніка, 1993, – 856 с.
5. Чижевська Л.В., Лозинський Д.Л. Словник економічних термінів: економічна теорія, бухгалтерський облік / за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – 160 с.